

Ezerarcú erdélyi festészet

Kiállítás a barokk palotában

Erdélyi festészet a két világháború között
– A *Böhm-gyűjtemény Nagyváradon* címmel rangos kiállítás nyílt március végén a nagyváradi római katolikus püspöki palotában. Az esztendő egyik legizgalmasabb tárlata egy éven át várja a látogatókat.

A két világháború közötti Erdély négy nagy művészeti központjának (Nagybánya, Kolozsvár, Nagyvárad és Brassó) 25 meghatározó festőjétől közel 70 remekművet vonultat fel a nagyváradi római katolikus püspöki palota legújabb tárlata. A dr. Böhm József váradi származású, Németországban élő magángyűjtő lenyűgöző anyagából válogatott kiállítás a születőfélben lévő erdélyi modern festőművészet kezdeti évtizedeibe nyújt betekintést olyan európai rangú művészek alkotásain keresztül, mint Mattis Teutsch János, Ziffer Sándor, Perlrott Csaba Vilmos, Szolnay Sándor, Tasso Marchini, Hans Eder, Henri Nouveau, Tibor Ernő vagy Balogh István.

A tárlat rendkívül átfogó: látható itt mindenféle stílus, technika, téma. Minden bizonnyal mindenki talál kedvére való alkotást/alkotásokat, olyan festményt, ami gyönyörködteti, elgondolkodtatja, megdöbbeneti, magával ragadja. Némelyik festménybe örömezt beszélünk. Néhány portré alanyával szívesen elbeszélget-

A tárlatnyitón:
Böcskei püspök,
Böhm Márton,
Lakatos Attila,
Jakobovits Márta
és Balla Tünde

tem volna. Megannyi üzenet, mondandó, hangulat, öröm és mélabú, harsányság és visszafogottság, ragyogás és komorság, életörömet sugárzó színek és fények, sötét tónusok, vad zöldék. Van, ami pazar, pompás, van, ami légiés, könnyed atmoszférájú, témájú, van, ami bizarr, van, ami szomorúságot áraszt. A püspöki palota második emeletén két hatalmas teremben láthatók e szépséges festmények. A kiállítás kurátorai, **Balla Tünde** és **Lakatos Attila** rengeteget fáradoztak azért, hogy létrejöhesse e kiállítás, és lelkesen mesélnek a gyűjtemény megannyi érdekességéről.

A megnyitőünnepségen **Böcskei László** nagyváradi római katolikus megyés püspök az egyetemes értékek védelmére hívta föl a figyelmet. Szólt arról is, hogy az utóbbi években sokszor fölvetődött benne a kérdés: mennyi időt, energiát és pénzt kell fordítani a palota korszerűsítésére. Felötlött benne a gondolat: az egyház küldetése az is, hogy Isten csodálatos világának üzenetét is megjelenítse akár képzőművészeti értékek, akár zenei és egyéb alkotások révén. Az elmúlt évszázadokban a váradi egyházmegyében is volt erre példa bőven. A mostani kiállítás, a remek képzőművészeti munkák Böcskei püspök megfogalmazása szerint: „újabb lépés a továbbhaladásban”. **Virgil Bercea** görögkatolikus püspök hangsúlyozta: valahányszor a barokk palotánál jár, olyan érzése van, mintha a Tábor-hegyen járna, s az egyház ragyogásának volna tanúja.

A váradi kiállítás külön öröm

Böhm József egy váratlan betegség miatt nem tudott ugyan részt venni a vernisszáson, de a későbbiekben ellátogat újból a püspöki palotába. A megnyitón fia, **Böhm Márton** olvasta föl levelét. Ebből kiderül, hogy a családi gyűjtemény első generációs megalapozói a szülei, dr. Böhm József és Erzsébet, ők Nagyváradon orvosként dolgoztak kivándorlásuk előtt; id. Böhm József tavaly augusztusban meghalt, felesége Budapesten él. „Gyűjteményünk egyik súlypontja Erdély

Ziffer kobaltekéj, mélyzöldjei lenyűgözők

XX. századi művészete – több nagyváradai művésszel (Tibor Ernő, Balogh István, Macalik Alfréd, Jakobovits Márta és Miklós, Jovián György. ...) A két világháború közötti festészeti anyagunk már szerepelt kiállításon az Erdélyi Művészeti Központban Sepsiszentgyörgyön, a marosvásárhelyi Kultúrpalotában és a kolozsvári Bánffy-palotában. A nagyváradai kiállítás azonban különleges öröm és esemény számunkra, mert gyűjteményünk néhány darabja 41 év távollét után visszalátogat abba a szeretett városba, ahol Jakobovits Miklós útmutatásainak köszönhetően édesapám és én a művészet szenvedélyes híveivé váltunk, és a gyűjtést elkezdtük. (...) Magyarok, románok, németek, örmények, zsidók évszázadok során létrehozott, sajátosan önmagukra utalt egyéni kultúrájának egysége hozta létre az erdélyi művészetet. (...) A nagyváradai római katolikus püspöki palota építetője, fényes emlékű Patachich Ádám nagy művészetpártoló volt, és valószínűleg örömmel látja most odafentről, hogy utódja, Böcskei püspök úr muzeológus csapatával a gyönyörűen felújított palotában áldozatos munkával támogatják a kultúrát az egyház sok évszázados hagyományához hűen” – hangzott Böhm József üzenete.

Tibor Ernőtől is látható néhány festmény; jobbról a második: *Macalik festő műterme*

Almaszedők. Fülöp Antal Andor szinte teljesen vakon festette ezeket a csodás festményeket

Jakobovits Márta kerámiaművész visszaemlékezett, hogy a '70-es évekre nyúlik vissza a Böhm családhoz fűződő barátsága. A művész házaspárnak, Mártának és Miklósnak is roppant fontos volt e barátság. Kölcsönösen építették egymást, gyönyörű közös élmények voltak, amelyeket a művészetek iránti rajongásuk alapozott meg. Jakobovits Márta is említést tett az egyház missziójáról, az egyház és művészet közötti kapcsolat fontosságáról. Kiemelte: a világ kulturális gazdagsága mily hatalmas, magához öleli a mindenséget.

A vernisszázs hivatalos része Kaganovskiy Eszter brácsaművész és Artur Kaganovskiy hegedűművész fellépésével zárult. Lehetett nézelődni, beszélgetni. Böhm Márton érdeklődésemre mosolyogva jegyezte meg: nehéz volna kiválasztani csupán egy-két kedvencet a kollekciónból. Különösen kedves a szívének például az a festmény, amelyik a gyerekszobáját díszítette, vagy amelyik egy ideig a szülei hálószobájában „lakott”. Ő is ebben a miliőben cseperedett föl. Biztos vagyok abban, hogy az alkotások „érik” a Böhm család szeretetét, csodálatát, alázatát a műalkotások iránt.

Regénybe illő művészsorsok

Amikor fölmerült e tárlat létrehozásának ötlete, a kurátorok Jakobovits Márta közvetítésével vették föl a kapcsolatot a Böhm családdal.

(folytatás a következő oldalon)

Ezerarcú erdélyi festészet

(folytatás az előző oldalról)

➤ Megkapták az alkotásokról készült fotókat, elkezdték kiválogatni a munkákat. Balla Tünde és Lakatos Attila egyfelől az erdélyi festőiskolákat akarta egybefogva bemutatni, a másik fontos szempont pedig az volt, hogy az összkép is esztétikus, áttekinthető legyen. Az első teremben váradai, nagyszebeni és brassói művészek alkotásai láthatók, a második terem pedig a nagybányai és a kolozsvári festőiskolákat ismerhetjük meg jobban.

Mindegyik művész sorsa érdekes, egyedi, mondhatni, regénybe illő. Megszülettek Erdélyben, kitűnt, hogy tehetségesek, ösztöndíjak, mecénások jóvoltából útnak indulhattak. Budapestre, Münchenbe, Párizsba, Rómába – kit hová vezetett a szerencséje. Ugyancsak érdekesség, hogy többüknek volt valamilyen fogyatékosága vagy betegsége. Sokan nem gondolnák például, de a kiállításához összeállított ismertetőanyagból megtudhatjuk, hogy Fülöp Antal Andor, „a kolorit koronázatlan erdélyi nagymestere lelkének fényével világítva meg vásznait hívta életre legsugárzóbb, legérettebb alkotásait”, ugyanis 1933-ban, igen fiatalon spanyolnátha-fertőzés szövődésményeként majdnem teljesen megvakult. „Életét teljesen alárendelte a művészi szép kifejezésének. Míg a lelki tisztaságot édesanyjától örökölte, barátsága a festőgéniusz Tasso Marchinivel alkotói habitusát formálta, erősítette, nemkülönben olaszországi tanulmányútja a római Accademia di Belle Arti hallgatójaként.” A kiállításon Tasso Marchini négy olajfestménye – két portré és két csendélet – is látható az 1930-as évekből. Marchini fiatalon halt meg tüdőbajban.

Ziffer Sándort is próbára tette az élet. „Rendkívüli intelligenciája már ötéves korában iskolapadba ülteti, ezzel párhuzamosan mutatkozik meg a zene iránti őstehetsége is, de hogy mégis a festészet erdélyi Parnasszusára kapaszkodik fel, az a majdnem tragikusan végződő gyermekbetegségeinek tulajdonítható: a skarlát szinte teljesen megsüketíti, a gyermekbénulás miatt pedig egyik lábára bicegős marad egész életében. (...) végül a nagybányai művésztelepet létrehozó Hollósy Simon lelkes tanítványa és Czóbel Béla legjobb barátja lesz.” Posztimpreszionista képeire jellemzők a „zifferes” kobaltekékjei, barnái, zöldjei és fes-

Nouveau Picassóval barátkozott

tékben dúskáló, energikus vonalvezetésű vásznai.

A váradiaknak külön öröm lehet, hogy megismerhetik Tibor Ernő, Macalik Alfréd, Balogh István életútját, találkozhatnak néhány alkotásukkal is. Balogh István is sokoldalú művész volt, könyvműgyűjtő, grafikus és festőművész, a nagyváradai Holnap Irodalmi Társaság nagyreményű felfedezettje és dédelgetett kedvence, Sonnenfeldéknek is készített grafikai munkákat. A csíkmindszenti születésű Nagy István nem húzott senkihez, festésze nem hasonlít semmihez. Nyakas, makacs ember volt, aki a maga útját járta. Sok nő is festett. Grete Csaki-Coponyi erős, művelt asszony volt, őt tartották a kor egyik legokosabb festőnőjének.

A tárlat nagy újdonsága a szász anyag. Érdekes, belterjes világ a szász művészeké. A nagybányai festőiskola szinte mindenkire hatott akkoriban. A szászokra nem. Mattis Teutsch János járt festeni Bányára is, ám stílusában ez nem mutatkozik meg. Henri Nouveau, azaz Henrik Neugeboren zenéket komponált, Picassóval barátkozott.

Átadták az EMKE díjait

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) minden évben az 1885. április 12-i alapításának évfordulójához legközelebb eső hétvégén tartja ünnepi közgyűlését. Idén április 9-én gyűltek össze Kolozsváron, a Protestáns Teológiai Intézetben, ekkor osztották ki az egyesület elismeréseit is.

A közgyűlés a társ- és fiókszervezetek segerszemléje is egyben, elhangzik az országos elnökség beszámolója is éves tevékenységről, valamint az egyes régiók alelnöki munkájának éwertékelője is – tájékoztatott az EMKE honlapja. Ugyanekkor adják át az EMKE-díjakat. Ezek közül idén kettő Nagyváradra, egy Nagyszalontára került.

Életműdíjat kapott **Dukrét Géza** helytörténész, a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság elnöke „sok évtizedes, odaadással végzett helytörténeti munkásságáért, számos monográfia és ismertető kiadvány megjelentetéséért”, valamint **dr. Fleisz János** történész, egyetemi magántanár „nagyváradai város-, társadalom- és sajtótörténeti munkásságáért, sokrétű publicisztikai tevékenységéért, a sakk népszerűsítéséért, nemzetközi versenybírói tevékenysége elismeréseként”. Életműdíjat vehetett még át Sel-

mezi György zeneszerző, karmester, tanár és rendező, Németh Júlia műkritikus és Pén-tek János nyelvészprofesszor, néprajzkutató, posztumusz díjat pedig Deák Gyula Levente, a Háromszék Táncegyüttes volt igazgatója kapott.

Monoki István-díjat **Irina Rugină** nyugalmazott nagyszalontai könyvtáros kapott „a romániai magyar könyvtárügy érdekében, azon belül is a Partiumban kifejtett értékmentő és értékközvetítő tevékenységéért”.

Az említettek mellett Balázs Ferenc-díjat P. Buzogány Árpád művelődésszervező, Gr. Bánffy Miklós-díjat Stier Péter gazdasági igazgató (Szatmárnémeti Északi Színház), Bányai János-díjat Dimény-Haszmann Orsolya muzeológus (Székely Nemzeti Múzeum), Janovics Jenő-díjat Székely Blanka televíziós újságíró, Kallós Zoltán-díjat Ádám Gyula fotóművész, Kovács György-díjat pedig Kozma Attila színművész (Csíki Játékszín) kapott. A Gr. Kun Kocsárd-díjat Lucian Nastasă-Kovács történész, a Nagy István-díjat Potyó István karnagy, kántor, tanár, a Poór Lili-díjat D. Albu Annamária színművész (Tamási Áron Színház), a Szolnay Sándor-díjat Kocsis Rudolf szobrászművész, egyetemi tanár vehette át, Bokor Béla emeritus egyetemi tanárnak, a Határokön Túli Magyarorságot Alapítvány elnökének pedig tiszteletbeli tagságot adományozott az EMKE.

F. N. L.

A két világháború sokak életét megpecsételte. Volt, aki deportáláskor kiugrott a vagonból, más koncentrációs táborban halt meg. Volt, aki haditudósító lett, rajzokon örökítette meg a háború borzalmait. Érdemes megnézi Hans Eder zaklatott férfiakat ábrázoló portréit vagy Nagy Istvánnak a gróf Bethlen Györgyről készített portréját, amelyről szintén lerí a szomorúság, keserűség, depresszió. Jó néhány festőt foglalkoztatott az emberi szenvedés megjelenítése.

Mindez csupán néhány érdekesség. A kursorok rengeteget tudnának még mesélni a

festőkről, a művésztelepekről. S a festmények is mesélnek. Amint a vernisszázson is elhangzott: az összegyűjtött anyag az erdélyi kultúra olyan szakaszához köthető, amikor valóban magas színvonalú művészetet sikerült létrehozni, mely egyenrangú volt a születőben lévő európai művészettel. A Böhm család pedig missziójának tekinti, hogy mindezt hirdesse minél többfelé. Váradról egyébként a debreceni Déri Múzeumba vándorol majd a gyűjtemény egy része. Aki teheti, nézze meg a kiállítást. Legalább egyszer. De inkább többször is.

Tóth Hajnal